

Czy wiemy, czym jest to, co ucieleśnia poznanie? Wprowadzenie

Przemysław Nowakowski

Ośrodek Badań Filozoficznych w Warszawie
pnowakowski@avant.edu.pl

Dlaczego artykuł Ziemkego?

Po takich publikacjach książkowych jak *The Embodied Mind. Cognitive Science and Human Experience* Vareli, Rosch i Thompsona (1991) czy *Being There. Putting Brain, Body, and World Together Again* Clarka (1997), które rozpoczynały badania nad ucieleśnieniem poznania, pojawiły się pierwsze próby bardziej systematycznego opracowania i uporządkowania wcześniejszych badań, aby móc odpowiedzieć na pytanie: o czym mówimy, gdy mówimy o ucieleśnieniu poznania? Pośród tych prób warto zwrócić uwagę na cztery artykuły. Pierwszy to próba porządkującego przeglądu literatury autorstwa Margaret Wilson (2002) – próba aktualnie krytykowana za zbyt liberalne traktowanie ucieleśnienia i łączenia go z koncepcjami umysłu rozszerzonego, usytuowanego czy poznania rozproszonego. Drugi i trzeci to artykuły napisane przez Michaela Andersona. Wcześniejszy (2003) stanowi wprowadzenie do tematyki poznania ucieleśnionego w kontekście badań nad sztuczną inteligencją, natomiast późniejszy (2007) rozszerza ustalenia Wilson (2002), wskazując na związki między ucieleśnieniem a badaniami ewolucyjnymi. Czwartym tekstem, który rozpoczął intensywne badania nad poznaniem ucieleśnionym, jest prezentowany w tym numerze polskojęzyczny przekład artykułu Ziemkego (2003/2015)⁵⁹, w którym autor zastanawia się nad tym, czym i jakie jest ciało, które może i faktycznie ucieleśnia poznanie. Przybliżyliśmy więc czytelnikom jedną z pierwszych prac podejmujących zagadnienie pojęciowych podstaw ucieleśnienia poznania. Warto zauważyć, że choć od czasu publikacji tekstu Ziemkego badania nad ucieleśnieniem poznania rozwijano bardzo intensywnie, powstała bogata literatura tak teoretyczna, jak i eksperymentalna (patrz: Shapiro 2004; 2010;), to jednak poznanie ucieleśnione nie przestaje budzić

---

⁵⁹ Zauważmy, że wspomniane tu prace nie przeszły niezauważone: według Google Scholar praca Wilson była cytowana 2354 razy, jedna z prac Andersona (2003) – 960, a praca Ziemkego – 238.

kontrowersji, a problemy poruszane przez Ziemkego nadal stanowią żywozną część kognitywistyki (Kyselo i di Paolo 2015; Li 2015).

O ciele, które ucieleśnia poznanie

Jak już wspomniałem, Ziemke (2003/2015) w swoich rozważaniach dotyczących ucieleśnienia poznania koncentruje się na tym, czym i jakie jest ciało, które może i faktycznie ucieleśnia poznanie. Choć *prima facie* odpowiedź na pytanie, czym jest ciało, wydaje się oczywista, przy bliższym wejrzeniu jednak sam problem nie powinien być trywializowany. Wbrew pozorom nie dysponujemy dziś żadną oczywistą odpowiedzią na to pytanie. Dodatkowo, w natłoku publikowanych współcześnie prac, kwestia ta ulega zatarciu i rozmyciu. Nie jest jasne, czy aby poznanie ujmować jako ucieleśnione, należy uwzględnić rolę nie tylko ciała, ale i otoczenia (Wilson i Golonka 2014), czy może wystarczy ograniczyć się do wskazania ważnej roli świadomości czy reprezentacji ciała (Goldman 2012; Goldman i de Vignemont 2009).

Artykuł Ziemkego zawiera przegląd różnych podejść do tego, jak można opisać ciało – realizator poznania, w ramach koncepcji poznania ucieleśnionego. Nie będę w tym krótkim wprowadzeniu streszczał samego artykułu Ziemkego, natomiast postaram się przedstawić kilka uwag na temat ciała jako realizatora poznania.

W interesującym – a inspirowanym pracą Shapiro (2004) – haśle do *Encyklopedii Stanfordzkiej* Wilson i Foglia (2011) wskazują na to, że poznanie jest ucieleśnione, gdy część bazy realizującej poznanie stanowią nieneuronalne części ciała⁶⁰. Twierdzenie to wydaje się zarówno oczywiste, jak i kontrowersyjne. Oczywiste, ponieważ jak można by mówić o ucieleśnieniu, gdyby ciało nie realizowało poznania? Kontrowersyjne staje natomiast w chwili, gdy staramy się przywołać argumenty za tym, że faktycznie nieneuronalne części ciała realizują procesy poznawcze. Nie ma chyba bardziej kontrowersyjnej tezy dotyczącej ucieleśnienia poznania od uznania, że nieneuronalne części ciała są konstytutywne dla procesów poznawczych (Adams i Aizawa 2009). Nieznane są przecież przypadki utraty określonych zdolności czy treści poznawczych na przykład po amputacji ręki czy nogi. Oczywiście amputacja ręki pozbawi nas pewnego rodzaju informacji dotykowej i proprioceptywnej, tak jak utrata jednego oka pozbawi nas części informacji wzrokowej, ale wydaje się, że zwolennikom ucieleśnienia chodzi o mniej oczywiste związki między ciałem a poznaniem. Chyba jedyne badania, na jakie możemy się aktualnie powołać, dotyczą tak zwanych obliczeń morfologicznych, czyli obliczeń, które

---

⁶⁰ Należy pamiętać, że z tej bazy realizującej procesy poznawcze nie wyklucza się układu nerwowego, wskazuje się jednak na to, że nie może ona ograniczać się wyłącznie do centralnego układu nerwowego.

miałyby być realizowane przez nieneuronalne części ciała. Ciała o różnych morfologiach przeprowadzałyby różne obliczenia (Pfeifer i Bongard 2006). Jednak nadal nie znamy wielu interesujących przykładów takich obliczeń, a te znane nie pozwalają na wyjaśnienie zbyt wielu procesów poznawczych – przy czym dodajmy, że odwołanie do tych badań znajduje się już w prezentowanej tu pracy Ziemkego.

Poza tym podejście Wilsona i Foglii (2011) wyklucza niektóre z koncepcji poznania ucieleśnionego: te, które łączą ucieleśnienie z ważną, czy nawet podstawową rolą doświadczenia lub świadomości ciała w poznaniu (np. Gallagher 2005), jak również te, które redukują rolę ciała w poznaniu do roli reprezentacji ciała, kodów lub formatów cielesnych (Goldman i de Vignemont 2009; Goldman 2012).

Dlatego też sądzę, że niezależnie od tego, czy będziemy bronili tezy o umiarkowanym, delikatnym, właściwym, czy też głębokim, silnym, a nawet radykalnym ucieleśnieniu, zawsze staniemy przed problemem: skoro twierdzimy, że poznanie jest ucieleśnione, to co poznawczo istotnego robi ciało? Jeżeli dopiero rozpoczynamy nasze zmagania z tym tematem, warto je rozpocząć od lektury tej pracy Ziemkego.

Literatura

- Adams, F. & Aizawa, K. 2009. Why the mind is still in the head. W: P. Robbins i M. Aydede, red. *The Cambridge Handbook of Situated Cognition*. Cambridge University Press: 78-95.
- Anderson, M.L. 2003. Embodied cognition: A field guide. *Artificial intelligence*, 149(1): 91-130. DOI:10.1016/S0004-3702(03)00054-7.
- Anderson M.L. 2007. How to study the mind: An introduction to embodied cognition. W: F. Santoianni i C. Sabatano, red. *Brain Development in Learning Environments: Embodied and Perceptual Advancements*, Cambridge Scholars Press: 65-82.
- Clark, A. 1998. *Being there: Putting brain, body, and world together again*. MIT Press.
- Gallagher, S. 2005. *How the body shapes the mind*. Oxford: Clarendon Press.
- Goldman, A.I. 2012. A moderate approach to embodied cognitive science. *Review of Philosophy and Psychology*, 3(1): 71-88. DOI: 10.1007/s13164-012-0089-0.
- Goldman, A. i de Vignemont, F. 2009. Is social cognition embodied? *Trends in cognitive sciences*, 13(4): 154-159. doi: 10.1016/j.tics.2009.01.007.
- Kyselo, M. i Di Paolo, E. 2015. Locked-in syndrome: a challenge for embodied cognitive science. *Phenomenology and the cognitive sciences*, 14(3): 517-542.
- Li, J. 2015. The benefit of being physically present: A survey of experimental works comparing copresent robots, telepresent robots and virtual agents. *International Journal of Human-Computer Studies*, 77(c): 23-37. doi: 10.1016/j.ijhcs.2015.01.001.

- Pfeifer, R. i Bongard, J. 2006. *How the body shapes the way we think: a new view of intelligence*. MIT Press.
- Shapiro, L.A. 2004. *The mind incarnate*. Cambridge. MIT press.
- Shapiro, L.A. 2010. *Embodied cognition*. Taylor & Francis.
- Varela, F.J., Thompson, E.T. i Rosch, E. 1991. *The embodied mind: Cognitive science and human experience*. The MIT Press.
- Wilson, R.A. Foglia, L. 2011. Embodied Cognition, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Zalta, E. N. red. URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2011/entries/embodiedcognition/>>, 10.05.2015.
- Wilson, A.D. i Golonka, S. 2014. Ucieleśnienie poznania to nie to, co myślisz. *Avant*, wol. IV, nr 1/2014: 21-56. DOI: 10.12849/50T02014.0106.0004.
- Wilson, M. 2002. Six views of embodied cognition. *Psychonomic Bulletin and Review* 9(4): 625-36. DOI:10.3758/BF03196322.
- Ziemke, T. 2003/2015. Czym jest to, co zwiemy ucieleśnieniem? *Avant*, wol. VI, nr 3/2015: 161-174.